

Receive Date:
9/3/2023

Accept Date:
23/9/2023

**Research
Article**

Vol.20, No.2, Serial 38

Autumn & Winter
2023-24

pp.: 30-44

Critical Reading Of The Media In The Post-Modern Image And Its Educational Inspirations

DOI: 10.22070/TLR.2024.17642.1420

Mohammad Khedmatian^{1*}, Mohammad Najafi², Mohammad Mazidi³, Negin Barat Dastjerdi⁴

1. *PhD student in Philosophy of Education, University of Isfahan, Isfahan, Iran. (Corresponding Author)*
Email: mkhedmatian@edu.ui.ac.ir
2. *Assistant Professor of Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.*
Email: mdnajafi@edu.ui.ac.ir
3. *Associate Professor of Faculty of Education and Psychology University of Shiraz, Shiraz, Iran.*
Email: mazidi@rose.shirazu.ac.ir
4. *Assistant Professor of Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.*
Email: n.dastjerdi@edu.ui.ac.ir

Abstract

Introduction: Postmodernism By understanding the process of modernization in various aspects of human life, he has critically analyzed this process. The main goal of this research is to critically analyze the function of the media with a postmodern approach and provide its educational guidelines. To achieve this goal, a critical analytical method has been used. For this purpose, firstly, the most important components of post-modernism were identified in the subject area, and the categories that looked at the media and its socio-educational functions were examined and identified. In the following, along with a critical analysis of the function of the media based on the most important postmodern components, its educational guidelines have been explained by using examples of media citations - especially movies and social networks. The most important components inferred in this research are the critical use of information, respect for the media fence, acceptance of otherness and freedom from the monotony of thought, fundamental reading of the theme, and finally cultural eclecticism in the direction of tolerance of incompatibilities. The results of this research show that knowing the place of media in today's life and moderation in its use, identifying reliable sources and useful information, acquiring media literacy and familiarity with techniques such as persuasion and stereotyping are necessary for effective educational exposure in this field. Giving importance to the values of local communities against elitism and individual and cultural stardom, critical analysis of messages and diversity in information sources are considered educational requirements of this research.

Method:

Discussion and Conclusion:

Keywords: educational inspirations, postmodern, critical analysis, media, film, social network

خوانش انتقادی رسانه در سیمای پست مدرن و الهام بخشی -

های تربیتی آن

DOI: 10.22070/TLR.2024.17642.1420

محمد خدمتیان^{۱*}، محمد نجفی^۲، محمد مزیدی^۳ و نگین برات دستجردی^۴

۱. دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: mkhedmatian@edu.ui.ac.ir

۲. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Email: mdnajafi@edu.ui.ac.ir

۳. دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

Email: mazidi@rose.shirazu.ac.ir

۴. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Email: n.dastjerdi@edu.ui.ac.ir

چکیده

پست مدرنیسم با درک روند مدرنیزاسیون در شئون مختلف زندگی انسان، به تحلیل انتقادی این روند پرداخته است. هدف اصلی این پژوهش، تحلیل انتقادی کارکرد رسانه با رویکردی پست مدرنیستی و ارائه رهنمون‌های تربیتی آن است. برای دستیابی به این هدف از روش تحلیلی انتقادی بهره گرفته شده است. بدین منظور ابتدا به شناسایی مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد نظر پست مدرنیسم در حوزه موضوعی پرداخته شده و مقوله‌هایی که نگاهی به رسانه و کارکردهای اجتماعی-تربیتی آن داشته‌اند بررسی و مشخص شدند. در ادامه ضمن تحلیل انتقادی کارکرد رسانه بر اساس مهم‌ترین مؤلفه‌های پست مدرن، با بهره‌گیری از نمونه‌هایی از استنادات رسانه‌ای — به‌طور ویژه فیلم‌ها و شبکه‌های اجتماعی رهنمون‌های تربیتی آن تبیین شده است. مهم‌ترین مؤلفه‌های استنباط شده در این پژوهش، کاربست نقادانه اطلاعات، وارستگی از حصار رسانه‌ای، پذیرش غیرت و رهایی از بت‌وارگی اندیشه، خوانش شالوده‌شکنانه مضمون و سرانجام التقاط‌گرایی فرهنگی در جهت تاب‌آوری ناسازواری‌ها می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شناخت جایگاه رسانه در زندگی امروزی و اعتدال در کاربرد آن، تشخیص منابع معتبر و اطلاعات مفید، فراگیری سواد رسانه‌ای و آشنایی با فنونی نظیر افغان و کلیشه‌سازی برای مواجهه تربیتی اثربخش در این حوزه ضرورت دارد. اهمیت دادن به ارزش‌های جوامع محلی در برابر نخبه‌گرایی و ستاره‌سازی فردی و فرهنگی، تحلیل نقادانه پیام‌ها و تنوع در مبادی اطلاعاتی، از استلزامات تربیتی این پژوهش محسوب می‌گردند.

نشریه علمی

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

دوره ۲۰، شماره ۲، پیاپی ۳۸
پاییز و زمستان ۱۴۰۲
صص: ۳۰-۴۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

مقاله پژوهشی

Journal of

Training & Learning Researches

Vol.20, No. 1, Serial 38

Autumn & Winter
2023-24

pp.: 30-44

کلیدواژه‌ها: الهام‌بخشی‌های تربیتی، پست مدرن، تحلیل انتقادی، رسانه، فیلم، شبکه اجتماعی

مقدمه

یکی از مهم‌ترین پدیده‌های مدرن که با زندگی بشر امروز عجین گشته رسانه‌های نوین است که همه وجوه زندگی انسان را تحت تأثیر قرار داده است. هرچند احساس نیاز، آسانی کاربرد، تعدد کارکرد و جذابیت فراوان رسانه در همه ابعاد آن، موجب گسترش سریع آن در جهان شده است؛ اما این سرعت چشمگیر گسترش رسانه در بسیاری موارد و مناطق به خصوص کشورهای مصرف‌کننده در حال توسعه، از رشد فرهنگ بهره‌گیری آن، سرعت بیشتری داشته است و عواقب زیادی نیز در بر داشته است. تضعیف باورهای اعتقادی، افزایش خشونت و جرم و جنایت، هک کردن، سرقت‌های اینترنتی، ورود به حریم شخصی دیگران، ترویج و تحمیل سبک خاصی از زندگی، تجمل‌گرایی و مادی‌گرایی [۱]، افزایش انحرافات جنسی نظیر پورنو گرافی [۲] از جمله چالش‌های رسانه هستند. همچنین وانگ^۱ و همکاران [۳] فروپاشی نظام خانواده، اعتیاد به فضای مجازی، کاهش روابط عاطفی، پخش شایعات، افسردگی، خودکشی متأثر از استفاده بیش‌ازحد از اینترنت و تلفن همراه اشاره نموده‌اند.

مطالب فوق حاکی از آن است که رسانه به‌عنوان عنصری اثرگذار در تمام شئون زندگی انسان نقش‌آفرینی می‌کند و تأثیرات شگرف آن بر ابعاد زندگی بشر نوین بر کسی پوشیده نیست. تعلیم و تربیت نیز همانند سایر حوزه‌ها تحت الشعاع ظهور و توسعه رسانه‌ها مختلف بوده است. به طوری گفته می‌شود اگر بناست تعلیم و تربیت کارآمد و متناسب با نیازهای روز جامعه داشته باشیم، غفلت از رسانه امری ناممکن است. در این میان پرسش‌های نیز مطرح می‌گردد به عنوان مثال آیا تعلیم و تربیت با همان مبانی و روش‌های موجود، پاسخگوی مسائل مبتلا به حوزه مذکور می‌باشد؟ یا اینکه به قول دریدا به ساختارشکنی^۲ نیازمندیم؟

موضوع‌گیری‌های متفاوتی پیرامون رسانه در چند دهه اخیر بیان شده است که بعضاً به جهت‌گیری‌های متفاوت و متضاد نیز منجر شده است. یکی از این جهت‌گیری‌ها رویکرد ابزارگرایانه است که فناوری را ماهیتاً به‌عنوان یک ابزار در نظر می‌گیرد که به لحاظ ارزشی خنثی است و کارکرد آن را وابسته به نحوه استفاده انسان می‌داند، بنابراین باید فرهنگ استفاده مطلوب را به کاربران آموخت. مبنای فلسفی این رویکرد به ارسطو بازمی‌گردد که معتقد است فناوری ذاتاً واجد هیچ

معنایی نیست. در مقابل، رویکرد ذات‌گرایانه به تأثیر فناوری بر انسان می‌پردازد و خنثی بودن آن را رد می‌کند. پست‌مدرن جهت‌گیری دیگری است که به‌عنوان یکی از دیدگاه‌های مطرح در چند دهه اخیر به انتقاد پیامدهای مدرن و چالش‌های آن پرداخته است. مواردی همچون جهانی‌شدن، ظهور جامعه نمایش و عصر اطلاعات زمینه‌های بروز پست‌مدرن را فراهم نموده‌اند [۴]. برخی اندیشمندان پست‌مدرن مستقیماً و برخی به‌صورت غیرمستقیم به نقد این افسارگسیختگی رسانه پرداخته‌اند. دلوز به‌عنوان یکی از متفکران پست‌مدرن نسبت به جوامع کنترلی بدبین است. بر اساس اندیشه فوکو، امروزه کامپیوترها به سراسربینی ورود پیدا کرده و از طریق فردی‌سازی به فرمان‌پذیری و قطعه‌بندی در این حوزه نقش‌آفرینی می‌کنند [۵]. بودریار نیز معتقد است آنچه رسانه‌ها در اختیار ما می‌گذارند، جهانی از نشانه‌هاست و نشانه‌ها، رونوشتی از رویدادهای واقعی هستند و آنچه ما واقعی می‌پنداریم، شکل گسترده‌ای از آن چیزی است که رسانه‌ها آن را واقعی نشان می‌دهند.

با وجود آن‌که مطالعه چالش‌های اجتماعی- فرهنگی مرتبط با رسانه در جامعه همواره مورد توجه پژوهشگران مختلف بوده، بررسی‌ها حاکی از آن می‌باشد که جنبه تحلیل تربیتی و نقادانه‌ی رسانه با نگاهی فلسفی کمتر مورد توجه بوده است و کارهای پیرامون حوزه موضوعی که عموماً انجام شده، در سه دسته قرار می‌گیرند: دسته اول به تربیت و سواد رسانه‌ای و ارائه راهکارها و الگوهای جهت تحقق این موضوع پرداخته‌اند. پژوهش‌های سلیم و همکاران [۶]، کلیک^۳ و همکاران [۷] و پورتیلو-نیمنین^۴ و همکاران [۸] در این دسته قرار می‌گیرند. دسته دوم به شرح ویژگی‌های تربیت از منظر پست‌مدرنیسم اهتمام ورزیده‌اند که می‌توان از پژوهش‌هایی نظیر فانی [۹]، جاویدی و عالی [۱۰]، قهرمان^۵ [۱۱] نام برد. نهایتاً در دسته سوم برخی ویژگی‌های رسانه از زاویه پست‌مدرن بررسی شده است. تحقیقات محمدی شکیبا و منصور کیایی [۱۲]، منصوریان [۱۳] و بایا^۶ [۱۴] جزو این موارد محسوب می‌گردند.

با توجه به اینکه فلاسفه پست‌مدرن چالش‌های رسانه را درک نموده‌اند و این مکتب فلسفی با مسائل اجتماعی ارتباط تنگاتنگی برقرار کرده و به موضوعات مختلف با دیده انتقادی نگریسته است؛ از همین رو پژوهشگران بر آن شدند تا از عینک

¹ Wang

² deconstruction

³ Celik

⁴ Purtilo-Nieminen

⁵ Kahraman

⁶ Baya

یافته‌های پژوهش

پژوهش‌های متعددی در راستای استخراج مؤلفه‌های مورد تأکید پست مدرن صورت گرفته است. با بررسی چنین پژوهش‌هایی پنج مورد از مهم‌ترین مؤلفه‌های پست مدرن مرتبط با حوزه موضوعی، مشخص شد تا براساس آن مؤلفه‌ها به رسانه نگریسته شود. پژوهش‌های سمیعی و طاهری [۱۸]، علیزاده و نظری انامق [۱۹]، فاطمی تبار [۲۰]، ابویی مهریزی و همکاران [۲۱]، زین العابدینی و رستم خانی [۲۲] که به صورت روشنی مضامین مورد تأکید پست مدرن را ارائه نموده‌اند ملاک انتخاب پنج مؤلفه اصلی پست مدرن واقع شده است که عبارتند از:

- ۱) کاربرست نقادانه اطلاعات،
- ۲) وارستگی از پارادایم رسانه‌ای،
- ۳) پذیرش غیریت و رهایی از بت‌وارگی اندیشه،
- ۴) خوانش شالوده‌شکنانه مضمون
- ۵) التقاط‌گرایی فرهنگی در جهت تاب‌آوری ناسازواری‌ها. در ادامه هرکدام از این مؤلفه‌ها در راستای خوانش انتقادی رسانه تبیین می‌گردد.

۱- کاربرست نقادانه اطلاعات

الوین تافلر، انقلاب در رسانه‌ها را به معنی انقلاب در روان انسان‌ها می‌داند. بهره‌گیری از رسانه‌ها به معنی غیرشخصی کردن روابط انسانی نیست بلکه مردم از این طریق احساسات انسانی خود نظیر خنده گریه رنج و لذت را انتقال می‌دهند. رسانه‌های ارتباطی علاوه بر آنکه انسان به انسان‌ها کمک می‌کنند تا فردیت خود را بازیابند امکان بازآفرینی و تولید تصاویر ذهنی را فراهم می‌سازند و زمینه خلاقیت و بروز استعداد را فراهم می‌کنند [۲۳].

پست‌مدرنیست‌ها در طرف متقابل، ایمان به علم و فناوری به‌عنوان ابزار پیشرفت بشر را انکار می‌کنند. درواقع، بسیاری از پست‌مدرنیست‌ها معتقدند که جستجوی نادرست دانش علمی و فناوری منجر به توسعه فناوری‌هایی برای کشتار گسترده در جنگ جهانی دوم شد [۲۴]. پیاده‌سازی عمده فناوری اطلاعات، بجای اینکه جامعه را نشاط بخشیده و رها سازد، پیامدهای ناخواسته و پیش‌بینی‌نشده‌ای را با خود به همراه داشته است. همانند وعده‌های مدرنیسم، فناوری اطلاعات، آن آرمان‌شهر را برای جامعه به ارمغان نیاورده است [۲۵]. در اینجا به برخی فیلم‌های سینمایی و انیمیشن‌هایی که به این موضوع پرداخته‌اند، اشاره می‌شود.

پست مدرن به رسانه بنگرند و استلزامات تربیتی این نگاه را ارائه نمایند. دو پرسش اساسی پژوهش حاضر عبارت‌اند از:
۱- اگر از دریچه پست‌مدرن به تحلیل کارکرد رسانه پرداخته شود، چه نکاتی روشن می‌گردد؟
۲- چه مضامین تربیتی از این تحلیل نقادانه استنباط می‌گردد؟

روش‌شناسی پژوهش

برای پاسخگویی به سؤالات مطرح‌شده، از روش تحلیلی انتقادی بهره‌گیری شده است. هدف تحقیق در نظریه انتقادی نقد، تحول و رهایی بخشی از ساختارهای فرهنگی، اجتماعی قومی و جنسیتی است که نوع بشر را محدود و استثمار کرده-اند. در نظریه انتقادی دانش از طریق یک فرایند دیالکتیکی تاریخی تغییر می‌کند که با تجدیدنظر مداوم نادانی و سوءبرداشت را از بین می‌برد [۱۵]. اصطلاح انتقادی از مکتب فکری-فلسفی نظریه انتقادی گرفته شده است که اغلب با مکتب فرانکفورت مرتبط است. انتقادی بودن به معنای تفکر عمیق و با دقت در مورد پیامدهای اعمال است [۱۶]. روش تحلیلی انتقادی فعالیتی برای کالبدشکافی مفاهیم و تجزیه و نقد آن‌ها است. تعارضی که تشخیص داده شده، حاکی از وقوع گونه‌ای ستم است؛ بنابراین رهایی بخشی فرجام این نوع پژوهش محسوب می‌شود. [۱۷].

در پژوهش حاضر، ابتدا به شناسایی مهم‌ترین مؤلفه‌های موردنظر پست‌مدرنیسم در حوزه موضوعی پرداخته‌شده است. بدین منظور مقوله‌های پست‌مدرن که نگاهی به رسانه و کارکردهای اجتماعی-تربیتی آن داشته‌اند بررسی و مشخص شدند. در ادامه ضمن تحلیل انتقادی کارکرد رسانه بر اساس مهم‌ترین مؤلفه‌های پست‌مدرن، با بهره‌گیری از نمونه‌هایی از استنادات رسانه‌ای - به‌طور ویژه فیلم‌ها و شبکه‌های اجتماعی - به تشریح رهنمون‌های تربیتی آن پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است هدف از نام بردن تعداد خاصی رسانه در پژوهش حاضر، صرفاً جنبه‌ی آشناسازی مخاطب با مؤلفه‌های تبیین شده می‌باشد که به صورت نمونه‌ای از میان انبوهی از نمونه‌های موجود، ذکر شده‌اند؛ زیرا هدف اصلی پژوهش، تبیین مؤلفه‌ها و ارائه نگاهی انتقادی به رسانه‌های نوین است و تحلیل یک رسانه خاص و نشان دادن نقاط قوت و ضعف رسانه‌های مذکور خارج از اهداف پژوهش می‌باشد. در پایان نیز با مقایسه یافته‌ها و تحلیل رهنمون‌های پژوهش، مباحث مطرح‌شده جمع‌بندی خواهد شد.

جدول ۱. نمونه‌هایی از فیلم‌های مرتبط با مؤلفه کاربست نقادانه اطلاعات

فیلم	خلاصه داستان
میشل‌ها علیه ماشین‌ها ^۱ (۲۰۲۱)	اعضای خانواده کیتی میشل ناگهان خود را در میان قیام ربات‌ها می‌بینند. همه‌چیز از تلفن‌های هوشمند گرفته تا لوازم خانگی برقی و عروسک‌های الکترونیکی، به کار گرفته می‌شوند تا تک‌تک انسان‌های این سیاره را اسیر کنند. حالا همه‌چیز به میشل‌ها بستگی دارد تا بشریت را نجات دهند [۲۶].
دایره ^۲ (۲۰۱۷)	می دختر جوانی است که موفق می‌شود شغلی در یک شرکت قدرتمند اینترنتی به نام «سیرکل» برای خود مهیا نماید. «سیرکل» به‌طور واضح به شرکت‌های بزرگ اینترنتی و تسلط آنان بر جمعیت دنیا اشاره دارد [۲۷].
نابودگر ^۳ (قسمت اول: ۱۹۸۴)	در سال ۲۰۲۹ جنگ میان انسان‌ها و ربات‌ها رخ می‌دهد. جان کانر به نظر می‌رسد که در جنگ با اسکاکی نت در حال دست یافتن به پیروزی‌هایی باشد اما طرف مقابل، رباتی را به گذشته - سال ۱۹۸۴ - می‌فرستد تا مادر جان کانر یعنی سارا کانر را به قتل برساند و به این ترتیب حضور جان کانر هم در آینده منتفی شود [۲۸].

باشد جذابیت فراوان رسانه‌های نوین با تحریک احساسات و عواطف موجب غلبه قوای احساسی نظیر قوای شهوانی و غضب بر مخاطبان می‌شود. در حقیقت پیشرفت تکنولوژیک برای کاستن از آزادی انسان توسط گروه اندک حاکم، بکار بسته می‌شود و از خودبیگانگی انسان زیر سلطه کامپیوتر را در پی دارد [۳۴]. کسب اطلاعات از طریق نشانه‌ها به صورت غیرمستقیم، برملاسازی فراگیر اطلاعات گوناگون و غیرضروری [۳۵] توجه به مسائل و اطلاعات [۳۶]، ناتوانی علوم در نجات بشریت بلکه تشدید نگرانی و رنج انسان‌ها [۳۷] از آثار جامعه اطلاعاتی نوین با تکیه افراطی بر رسانه-های فراگیر است. سوق دادن افراد جهت رعایت اعتدال در مصرف رسانه‌ها و جلوگیری از اعتیاد رسانه‌ای، تشخیص منابع معتبر از غیر معتبر، شناخت رسانه‌های مناسب جهت مصرف و تولید اطلاعات و بهره‌مندی از اطلاعات مفید و ضروری در مقابل موارد خنثی یا مضر از جمله مهم‌ترین راهکارهای تربیتی این بخش محسوب می‌گردد.

۲- وارستگی از حصار رسانه‌ای

با توجه به توسعه رسانه‌های نوین عصر حاضر، شیوه‌های کسب دانش بسیار متفاوت‌تر از نسل‌های گذشته است. امروزه اهمیت و اثرگذاری رسانه‌ها در تعلیم و تربیت افراد غیر قابل انکار است. بنابراین در کنار کارکردهای مثبتی که برای رسانه‌ها شمرده می‌شود پیامدهایی نیز برای جوامع و خانواده‌ها بیان شده است. از جمله پیامدهای آن‌ها می‌توان به سرقت اطلاعات شخصی و جمعی کلاه‌برداری‌های اینترنتی، ترویج خشونت به شکل‌های مختلف، نفوذ فرهنگی خصوصاً هجمه به کشورهای جهان سوم و توسعه نیافته، القای ارزش‌های جدید، مدگرایی، عدم اعتماد به نفس و مقایسه خود با ستارگان سینما، توسعه و ترویج اخبار جعلی و ... می‌توان

با توجه به گرایش فطری انسان نسبت به شناخت و کسب معرفت و همچنین حقوق مردم در دستیابی به اطلاعات سازنده و مفید رسانه‌ها به‌طور مداوم در حال پخش و انتشار انواع اطلاعات مختلف در سراسر جهان هستند اما آنچه جامعه امروزی شاهد آن است، سرشاری اطلاعاتی است که خود نوعی بی‌اطلاعی نوین را به ارمغان آورده است. اطلاعات به جای بدل کردن توده به انرژی پویا، خود توده دیگری تولید می‌کند و حتی میدان اجتماعی را خنثی می‌کند [۲۹]، [۳۱، ۳۰]. اینفودمیک^۴ یا مواجهه بیش از حد اطلاعاتی به معنای حجم عظیمی از اطلاعات، بعضاً صحیح یا نادرست است، که پیدا کردن منابع مورد اعتماد و راهنمایی قابل اتکا را برای افراد در زمانی که بدان نیاز دارند دشوار می‌سازد [۳۲]. روندی که ضرورتاً نیاز به اصلاح بازننگری و بازتفسیر دارد چراکه روزبه‌روز هوش مصنوعی کمپانی‌های بزرگ توسعه پیدا کرده و می‌تواند شخصیت سنجی‌های بیشتر، پیش‌بینی‌های بهتری و نفوذپذیری بیشتری به دنبال داشته باشند. تأثیر تخریبی برنامه‌های تلویزیونی، نابودی قدرت ذاتی تفکر و اندیشه تحریک هیجان، نابودی پیوندهای خانوادگی و ارزش‌های اخلاقی و مفاهیم اصیل مذهبی جامعه فردگرایی از جمله این موارد می‌باشند. تلویزیون برای پر کردن برنامه-هایش همه‌چیز را عریان نشان می‌دهد و قباحات هرزگی جنسی از بین می‌رود. ماهواره‌ها رقیبی در برابر والدین برای تربیت فرزندان قد برافراشتند [۳۳].

توجه به رسانه‌های متنوع و محدود و منحصر نشدن زاویه دید فقط از یک رسانه خاص به وارستگی از حصار رسانه‌ای کمک می‌کند در مواجهه با رسانه باید برخوردی فعالانه و نه منفعلانه صورت گیرد چراکه ممکن است، غوطه وری در جریان یک‌طرفه رسانه چالش‌های فراوانی به‌همراه داشته

¹ The Mitchells vs the Machines

² The circle

³ Terminator

⁴ Infodemic

تقویت این ابزار روح را آزاد نمی‌کند. بربریت جدید بی‌سوادی و فقرزدگی، مدل‌سازی بی‌رحمانه عقاید با رسانه‌ها، غرق شدن ذهن در فلاکت و کهنگی روح، چنانچه والتر بنیامین و تئودور آدورنو بارها بیان کرده‌اند [۳۸]. پست‌مدرنیست‌ها منکر وجود جنبه‌هایی از واقعیت هستند که عینی هستند. این‌که گزاره‌هایی در مورد واقعیت وجود دارد که به‌طور عینی درست یا غلط هستند و می‌توان از چنین گزاره‌هایی آگاهی داشت. نه تنها امکان شناخت قطعی و اطمینان‌بخش وجود ندارد، بلکه ارزش‌های عینی یا مطلق اخلاقی نیز وجود ندارد. بنابراین واقعیت، دانش و ارزش توسط گفتمان‌ها ساخته می‌شوند [۳۹].

نام برد؛ اما به نظر می‌رسد مشکل کمی از این بزرگ‌تر باشد. مشکل از حصار حاکم بر ذهن انسان امروزی و جهان‌بینی کلی در نوع نگاه به مسائل هستی است. رسانه‌ها با همه‌ای از اطلاعات گوناگون و غوطه‌ور ساختن ذهن افراد در یک ماتریکس شناختی با تکیه بر تاکتیک‌های روان‌شناسی به اعتمادسازی خود و اقناع مخاطبان می‌پردازند. نتیجه این‌که مخاطبان انواع بازنمایی‌های رسانه‌ای را حقیقت مطلق می‌شمارند. تفسیر لایه‌های آشکار و پنهان آگاهی‌های رسانه‌ای با نگاه به جهت‌گیری ایدئولوژیک آن‌ها در این زمینه مؤثر است.

نفوذ ابزار فنی علمی در عرصه فرهنگی به‌هیچ‌وجه بیانگر افزایش دانش، حساسیت، رواداری و آزادی نیست.

جدول ۲. نمونه‌هایی از فیلم‌ها مرتبط با مؤلفه وارستگی از حصار رسانه‌ای

فیلم	خلاصه داستان
نمایش ترومن ^۱ (۱۹۹۸)	ترومن زندگی‌اش نمایشی بیست و چهارساعته است که حدود سی سال به‌عنوان موفق‌ترین برنامه و نمایش تلویزیونی بسیاری را به خود مشغول کرده که خودشان بازیگرانی برای نمایش پیترو ویر هستند که ما تماشاگر آنیم. حالا ما برای چه کسانی بازی می‌کنیم؟ تماشاگران نمایش زندگی ما چه کسانی هستند؟ [۴۰].
ماتریکس ^۲ (۱۹۹۹)	در فیلم ماتریکس با گروهی شورشی به سرکردگی مورفیوس مواجه هستیم که به دنبال نیو (منجی) هستند. آنان با کالبد واقعی، بیرون از ماتریکس زندگی می‌کنند. ماتریکس این ایده را مطرح می‌کند که کل زندگی انسان مجموعه‌ای از رؤیایا و خواب است [۴۱].
اینسپشن ^۳ (۲۰۱۰)	درست زمانی که یک فرد به خواب فرو می‌رود، «دام کاب» به همراه سایر همکارانش با ورود به دنیای خواب می‌توانند به‌نوعی اطلاعات محرمانه‌ی فرد را استخراج کنند. کاشت این ایده توسط کاب و تیمش باعث می‌شود تا فیشر، کسب‌وکار و تجارت خانوادگی خود را نابود کند [۴۲].
سورس کد ^۴ (۲۰۱۱)	کالتر یک سرباز آمریکایی است که با استفاده از تکنولوژی به نام کد منبع، می‌تواند در آخرین دقایق زندگی افراد وارد شود. حالا کاپیتان کالتر قرار است با این تکنولوژی، به محل بمب‌گذاری فرستاده شود تا عامل انفجار را بیابد [۴۳].

واقعیت نیستند [۴۷].

مربیان و متریبیان با در نظر گرفتن مسیر رشد تربیتی باید همواره این سوال را مطرح نمایند که بهره‌گیری از این رسانه چه کمکی به فرایند رشد تربیتی افراد می‌کند؟ رسانه‌ها چه ذائقه‌ای را برای افراد می‌سازند و چه سبک زندگی ترویج می‌دهند چه کلیشه‌های جنسیتی شغلی مذهبی و نژادی ارائه می‌دهند هرچند ممکن است رسانه ظاهراً به‌صورت وسیله‌ای قلمداد شود. اما قطعاً دارای ماهیت و کارکردهایی است و به بیان مک لوهان رسانه همان پیام است چون هم خاستگاه رسانه و هم کنترل‌کننده‌های اساسی آن غرب می‌باشد خواسته یا ناخواسته منجر به ترویج فرهنگ غربی و حاکمیت سبک خاصی از اندیشه می‌شود و برای این منظور از روش‌های متنوعی بهره‌گیری می‌شود. کاربست منابع مختلف اطلاعاتی و عدم وابستگی به یک دریچه، پرهیز از

فوکو از بررسی سراسربین در این زمینه بهره برده است. اثر سراسربین عبارت است از ایجاد حالتی همیشگی و پایدار در فرد محبوس شده که از رؤیت‌پذیری خود آگاه باشد. حالتی که عملکرد قدرت را تضمین می‌کند [۴۴]. انسان در اثر غوطه‌ور شدن در فضای مجازی به ابزاری برای دریافت اطلاعات متفاوت تبدیل شده و رابطه مصرف‌کننده با شیء تغییر کرده است [۴۵] زیرا هدف تکنولوژی آن است که ما را با جهانی کاملاً غیرواقعی و رای معیارهای حقیقت مواجه سازد [۳۱] و اصلاً ربطی به منطق واقعیت‌ها و استدلال منظم ندارد. مشخصه وانمود تقدم مدل بر واقعیت است و این تقدم موجب مکان طرح کلیه تفاسیر ممکن حتی تناقض‌آمیزترین آن‌ها را فراهم می‌آورد [۴۶] از طرفی، سرمایه‌داری ذاتاً واجد آن چنان قدرت واقعیت‌زدایی از نقش‌های اجتماعی و نهادها است که بازنمایی‌های به‌اصطلاح واقع‌گرایان نیز قادر به برانگیختن

¹ The Truman Show

² The Matrix

³ inception

⁴ Source code

می‌گذرد، شبکه‌ای از تصاویر و نشانه‌ها بدون یک مرجع خارجی است، به طوری که آنچه نمایش داده می‌شود، خود نمایش است. بودریار ابرواقعیت را به عنوان آخرین مرحله شبیه‌سازی ارائه می‌دهد، جایی که یک نشانه یا تصویر هیچ ارتباطی با هیچ واقعیتی ندارد [۲۴].

چنین القائات مختلفی که دائماً از سوی رسانه‌ها به افکار مخاطبان سرریز می‌شود موجب کاهش عزت‌نفس اون‌ها و مقایسه‌ی بدن خود و زندگی خود در برابر تصویر ایده‌آل می‌گردد. جهان از مردمی با سبک‌های زندگی متفاوتی شکل گرفته است که ممکن است از نظر ملیت، نژاد، دین و مذهب، فرهنگ، رنگ پوست و چهره تفاوت‌های بسیاری با یکدیگر داشته باشند. ایجاد احساس برتری یک مدل فرهنگی یا اخلاقی مذهبی یا تصویری از بدن، موجب نادیده گرفتن سایرین می‌شود. مخاطبان باید هوشمندانه مواظب جریان شکل‌گیری چنین اندیشه‌ها و نگرش‌های باشند. مدل‌سازی رسانه به نوعی پیشرفت می‌کند که به صورت نامحسوس و ناخودآگاه و تدریج نگرش و دانش فرد را نسبت به موضوع مورد نظر دچار تعصب می‌گرداند و قادر به دیدن و شنیدن نظرات مختلف و تضادها و تعارضات پیرامون خود نیست. در این رابطه می‌توان به سه واقعه که در شبکه‌های اجتماعی رخ داده است اشاره نمود.

موارد فوق تنها به عنوان نمونه‌ای برای نشان دادن تعارض بین شعار و عمل کمپانی‌های داعیه‌دار آزادی بیان و فعالیت آزاد رسانه‌ای در راستای روشننگری و پلورالیسم است چرا که با اتخاذ رویکرد پلورالیسم^۵ در زمینه‌ی سیاست، ائتلاف‌ها از هرگونه سوءاستفاده سیاسی جلوگیری می‌کنند؛ نوعی هماهنگی بین ارزش‌های خصوصی و عمومی به وجود می‌آید و همزیستی مسالمت‌آمیزی بین گروه‌های مذهبی ایجاد می‌شود [۵۱] (نوامه، ۶؛ ۲۰۱۷: ۲). آستروتورفینگ عملیات‌های پنهان رسانه‌ای می‌گویند در آن جمعیت‌ها و توده‌های مردمی را برای اهداف از قبل تعیین شده سازمان‌دهی می‌کنند بدون این که مردم از شخص یا سازمان اداره‌کننده آشنایی داشته باشند این روش با استفاده از اکانت‌ها و گروه‌های فشار جعلی افکار عمومی را طوری گمراهان گمراه توایم می‌کنند که انگار نظر آن‌ها نظر رایج جامعه است و این عملیات به وسیله‌ی هشتگ‌سازی‌ها اسطوره‌سازی شبکه‌سازی یا که کمپین

باورمندی مطلق به رسانه‌ها، داشتن نگاهی انتقادی، تحلیل عقلانی مسائل و اجتناب از تصمیم‌های عاطفی از جمله راهبردهای تربیتی مؤلفه این بخش می‌باشد.

۳- پذیرش غیریت و رهایی از بت‌وارگی اندیشه

لیوتار معتقد است دانش پسامدرن با نفی فراروایت‌ها و تأکید بر ناهمگنی بازی‌های زبانی گفتمان‌های علمی حساسیت ما را به تفاوت‌ها پرورش می‌دهد و توان ما را در تحمل تفاوت‌ها و وفاق ناپذیری‌ها تقویت می‌کند. پست‌مدرنیست‌ها اتخاذ منظومه‌های فکری کلی توسعه بیولوژیکی، تاریخی و اجتماعی انسان را رد می‌کنند. این نظریه‌ها نه تنها به دلیل نادرست بودن آن‌ها مضر هستند، بلکه به طور مؤثر انطباق را بر دیدگاه‌ها یا گفتمان‌های دیگر تحمیل می‌کنند و در نتیجه آن‌ها را مورد ستم، حاشیه‌سازی یا سکوت قرار می‌دهند. دریدا نیز گرایش نظری به کلیت^۱ را با تمامیت‌خواهی^۲ یکی می‌داند [۲۴]. کسانی که حاضر نیستند قواعد هنر را مروری دوباره کنند برای ارضای میل همه‌پسند گرایی توده‌ها فعالیت می‌کنند و با به‌کارگیری قواعد مفید و تأثیرگذار تمایل فراگیر و عمومی بازشناختن واقعیت را برای همگان امکان‌پذیر می‌سازند [۳۷]. قدرت انضباطی به جای این که همه تابلوهایش را در قالب یک توده متحدالشکل واحد درآورد آن‌ها را جدا می‌کند تحلیل و تفاوت گذاری می‌کند و روش‌های تجزیه گونه خود را تا خصوصیت‌های فردی لازم و کافی پیش می‌برد [۴۴].

با وجود این که شبکه‌های اجتماعی ظاهراً خود را در بین مردم فاقد جهت‌گیری ایدئولوژیک و سیاسی معرفی می‌نمایند اما در عمل چنین چیزی رخ نمی‌دهد. در پایان سال ۲۰۲۱ کاربران فعال فیس‌بوک ۲/۷ میلیارد کاربر، یوتیوب ۲ میلیارد و اینستاگرام ۱/۱۵۸ میلیارد کاربر اعلام شد.^۳ الگوریتم‌های طراحی شده در پلتفرم‌های فیس‌بوک، یوتیوب و اینستاگرام به گونه‌ای است که فرد را وارد سوراخ خرگوش می‌کند و گذشت زمان و تکرار مطالب و تأییدات اجتماعی در همان سوراخ خرگوش موجب برداشت خاصی از این جهان و القای نوع خاصی اندیشی می‌شود که فرد تصور می‌کند که بسیاری انسان‌ها و شاید همه انسان‌ها چنین تصویری دارند و نهایتاً به جمود فکری در مورد مسئله مورد نظر می‌رسد که حاضر به تغییر آن نیست. در پست‌مدرنیسم، ابرواقعیت^۴ نتیجه میانجیگری فناوری‌ها تجربه است، جایی که آنچه برای واقعیت

¹ theoretical tendency toward totality

² totalitarianism

³ www.broadbandsearch.net

⁴ hyper reality

⁵ Pluralism

⁶ Nwaomah

سازی صورت می‌گیرد.^۱

در صورتی که الگوریتم‌های هوش مصنوعی آن‌ها نه تنها بر پلورالیسم نمی‌انجامد بلکه جمود فکری و تعصب قبیله-گرایی نوین را در برداشته است. آگاهی و آگاه‌سازی از کارکردهای اساسی رسانه‌ها و به‌طور ویژه شبکه‌های اجتماعی پیرامون حقایق پنهان آن می‌تواند نگرش افراد نسبت به نقش و جایگاه این رسانه‌ها را تغییر دهد. القاءات رسانه‌ها بشریت را به سمت یک فرهنگ فراروایت می‌برد. فرهنگی که زاده تمایلات و خواسته‌های برخی افرادی است که به‌عنوان مالکان رسانه‌ها و جهت دهندگان آن‌ها است. پست‌مدرنیسم بر اساس اعتقاد به کثرت‌گرایی بر چندگانگی فرهنگ‌ها، قومیت، نژاد، جنسیت و حتی خرد تأکید می‌ورزد. رسانه‌ها می‌توانند

در شناساندن هویت‌های متکثر فرهنگ‌ها نقش‌آفرینی داشته باشند و فضایی را برای گفتمان‌های ارزشی فراهم سازند اما سیر حرکت کلی آن در یک‌روند آرام به سمت تک فرهنگی مادی‌گرایی می‌رود. ترویج سبک زندگی غرب محور موجب تغییراتی در پوشش آداب‌ورسوم ارزش‌های خانوادگی و دینی و قومی در مخاطبان شده است نکته نخبه‌گرایی و ستاره سازی از بازیگران با پوشش و اندامی خاص موجب ایجاد فشارهای اقتصادی و روحی در بسیاری افراد با الگوپذیری از آنان شده است. نظام تربیتی ضمن آگاه ساختن افراد از چنین رویکردهایی آنان را بفهم عمیق ارزش‌ها و فرهنگ‌های جوامع محلی خود با رعایت احترام به سایر فرهنگ‌ها سوق می‌دهد.

جدول ۳. نمونه وقایع مرتبط با مؤلفه وارستگی از پارادایم رسانه‌ای در شبکه‌های اجتماعی

شبکه اجتماعی	واقعه مدنظر
فیس‌بوک ^۲	مارزوکي دارسومن ^۳ دبیر کمیته بین‌المللی حقیقت‌یاب سازمان ملل در میانمار گفت: فیس‌بوک به‌طور قابل توجهی به افزایش سطح آزار و اذیت، نفرت و خشونت علیه مسلمانان روهینگیا کمک کرده است. به گفته سازمان پزشکان بدون مرز، در جریان این حملات بیش از شش هزار و پانصد مسلمان روهینگایی کشته شده‌اند [۴۸].
یوتیوب ^۴	اشلی لندروم ^۵ و الکس اولشانسکی ^۶ طی پژوهشی اعلام کردند که دلیل اصلی افزایش قابل توجه شمار کسانی که فکر می‌کنند زمین تخت است، یکی از محبوب‌ترین ویدئوهای یوتیوب با عنوان «دویست دلیل برای اینکه زمین یک توپ چرخان نیست»، می‌باشد [۴۹].
اینستاگرام ^۷	اینستاگرام عکس‌های سردار سلیمانی را پس از شهادت ایشان حذف کرد. در حالی که سایت‌هایی مانند بی‌بی‌سی، سی‌ان‌ان و من‌تو از تصویر و هشتگ‌های مربوط به حاج قاسم استفاده می‌کردند اما پست‌های آن‌ها پاک نمی‌شد و به‌نوعی اکانت برخی کاربران را به‌صورت گزینشی فیلترینگ می‌کرد [۵۰].

گامی به پیش بردارد [۳۷].

تمایز تظاهر و کتمان با واقعیت مشخص است، اما وانمود تمایز میان حقیقی و کاذب است و واقعی و خیالی را زیر سوال می‌برد [۴۶]. رسانه در ساده‌ترین تعریف ارسطویی آن کانال ارتباطی بین فرستنده و گیرنده است. لاسول این تعریف را بدین‌صورت توسعه بخشید که برای توصیف یک کنش ارتباطی پاسخ دادن به پرسش‌های زیر ضروری است: چه کسی؟ چه می‌گوید؟ از کدام مجرا؟ به چه کسی؟ با چه تأثیری؟ حال که تعاریف فوق مطرح شد، دو سوال به وجود می‌آید.

۴- خوانش شالوده‌شکنانه مضمون

ایده ساختارشکنی را می‌توان در موارد مختلفی در کار فوکو و همچنین دریدا یافت. اصطلاح ساختارشکنی با انتشار سه متن درباره دستور زبان^۸، نوشتار و تفاوت^۹ و گفتار و پدیده‌ها^{۱۰} از ژاک دریدا در سال ۱۹۶۷ به ادبیات فلسفی وارد شد. یک قرائت ساختارشکن معنا را تأیید یا تحمیل نمی‌کند، اما مکان‌هایی را مشخص می‌کند که عملکرد متن برخلاف معنی ظاهری آن یا برخلاف تاریخ تفسیر آن کار می‌کند [۲۴]. مدرنیته به هر عصری تعلق داشته باشد هیچ‌گاه نمی‌تواند بدون تردید در مورد باورها و بدون کشف اندک واقعیت موجود در واقعیت که به نوبه خود با زایش توأم است،

¹ onos.ir

² Facebook

³ Marzuki Darsuman

⁴ YouTube

⁵ Asheley Landrum

⁶ Alex Olshansky

⁷ Instagram

⁸ Of Grammatology

⁹ Writing and Difference

¹⁰ peech and Phenomena

به صورت تصاعدی همچنان در حال افزایش است. اندیشه پست مدرن با نگاهی موشکافانه این سوال را مطرح می کند که آیا به همان نسبت که رسانه های نوین توسعه پیدا می کنند نیک بختی و آسایش انسان نیز در قبال آن افزایش پیدا کرده است؟ به بیان واضح تر آیا ارتباط منطقی و معناداری بین رشد فناوری ارتباطی و ارتقای انسانیت وجود دارد یا خیر و اگر وجود دارد چگونه ارتباطی است همسو یا معکوس؟

۱. آیا رسانه واقعاً رسانه است؟ یا به گفته ی مارشال مکلوهان رسانه همان پیام است؛ یعنی کانال انتقال پیام، بر خود پیام چنان تأثیر می گذارد که قابلیت تفکیک پذیری از پیام ندارد. ۲. هدف از اختراع و استفاده از رسانه ها، خود آن ها به ذات بوده است یا به عنوان انتقال دهنده و واسطه ای بین فرستنده و گیرنده؟ روند توسعه ابزارهای اطلاعاتی در انواع مختلفشان

جدول ۴. نمونه فیلم های مرتبط با مؤلفه خوانش شالوده شکنانه مضمون

فیلم	خلاصه داستان
جدایی نادر از سمین ۲۰۱۱	بازنمایی ای از گسست پیوندهای خانوادگی یا روابط خانوادگی شکننده در ایران ارائه می دهد. در چنین فضایی روابط خانوادگی افراد به استحاله ارزش های وفاداری، طلاق، پنهان کاری و دروغ گویی، بی اعتمادی و ناامنی روانشناختی، خشونت، قضاوت های نادرست و تقابل سنت و مدرنیته آغشته است [۵۲].
در فیلم ۳۰۰، ایران، نمادی از دیکتاتوری و بی خردی و توحش است و یونان سمبل دموکراسی و مبارزه با آدم کشی و تجاوز. تقابل تاریخی هیولا و فرشته، به نمایش درمی آید و در این میان، نقش هیولا متوجه ایرانیان [۵۳].	۳۰۰ ۲۰۰۶
بدون دخترم هرگز ۱۹۹۱	مودی پزشکی ایرانی است که همسر آمریکایی خود بتی و فرزندش مهتاب را متقاعد می کند تعطیلات کوتاهی را در ایران بگذرانند. بتی در ایران با مشکلات متعددی مواجه می شود. بنابراین مصمم به فرار از ایران است، اما بردن دخترش با خودش مشکل بزرگ تری ایجاد می کند [۵۴]
ویکتوریا ^۱ ۲۰۱۱	سریال ویکتوریا که از فارسی وان نیز پخش شده است، مرد خانواده که ۵۶ ساله است، با زنی ۳۰ ساله رفته است و ویکتوریا بانوی خانه که ۵۰ ساله است با مردی ۳۲ ساله همراه می شود. سریال ویکتوریا خانواده ستیزی و هرج و مرج جنسی را ترویج می کند [۵۵].

را تولید و انتشار داده است و منافع چه کسانی را در برمی دارد؛ صورت می پذیرد.

۵- التقاط گرایی فرهنگی در جهت تاب آوری ناسازواری ها

برای ورود به بحث موضع گیری پست مدرن پیرامون التقاط گرایی فرهنگی، لازم است چند سؤال مطرح گردد: آیا جوامع ذاتاً دوقطبی هستند یا در طول تاریخ بر اثر وقایعی که پیش می آید دوقطبی می شوند؟ نقش رسانه ها در دو قطبی سازی جامعه چیست؟ آیا رسانه، جریان دو قطبی سازی جوامع را رونق می بخشد و شعله ور می کند یا به التیام و تسکین این جریان می پردازد؟ به نظر می رسد همان گونه که دوقطبی شدن جامعه، تحرکات اجتماعی را موجب می گردد؛ رونق انواع رسانه ها در پیگیری اخبار و مطالب، افزایش مخاطبان را به دنبال داشته باشد. نقد، ارزیابی، شایعه سازی و جعل اخبار، توهین یا تمجیدهای افراطی و رسوایی احزاب مخالف می تواند مطالب پرطرفداری از سوی مخاطبان رسانه ها باشد. در صورتی که موضوعاتی همچون تاریخ زندگی بشریت، اندیشه های نوین علمی، چالش های اساسی نظام تعلیم و تربیت و بررسی عقاید ادیان آسمانی در کمال اهمیت، ممکن است برای مخاطبان جذابیت لازم نداشته باشند. پس باید بین موضوعات جذاب و مهم رسانه ها، تمایز قائل شد

برآیند مباحث فوق گویای آن است که هم پلتفرم الگوریتم های شبکه های اجتماعی و موتورهای جستجوگر و هم نوع نگرش ما نسبت به رسانه برای تحقق انسانیت، نیاز به اصلاحاتی دارند. چون جذب سود بیشتر با مخاطبان بیشتر نسبت به اهداف اخلاقی-انسانی، نزد مالکان و سرمایه گذاران رسانه ها در اولویت بالاتری قرار دارند؛ بنابراین حاضر به تغییر آن، در جهت تحقق اهداف شکوفایی انسانیت نیستند. پس لازم است وجه دوم تغییر یعنی نوع نگرش به رسانه ها به صورت عمیق مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. تعلیم و تربیت ضمن آگاه سازی افراد نسبت به رسانه ها باید آنان را کنشگری فعال و نقاد برآورد. شناخت تاکتیک های تبلیغاتی نظیر صمیمیت و همدلی، استفاده از جذابیت جنسی، همانندسازی از طریق توده سازی، متمایز شدن، ترویج اخلاق لذت گرا و مصرف گرا و تداعی کلیشه ای، برداشت از بدن بر اثر تصویرسازی های آرمانی در فهم و مقاومت در برابر این پیام ها به مخاطبان کمک می کند [۳۰] (بودریار، ۲۰۱۵: ۲۰۸-۱۸۲). در عصر حاضر سواد به معنای رفتن به ماورای پذیرش منفعلانه پیام متن جهت نقد روابط قدرت، درک انتقادی از واقعیت و توسعه نمایی از عاملیت انسان برای نقد ایدئولوژیکی چگونگی تولید معنا است [۵۶]. همچنین تحلیل نقادانه پیام های رسانه ای و دستیابی به لایه های پنهان آن با مطرح کردن پرسش هایی از قبیل این که چه کسی مضمون مورد نظر

¹ Victoria

مشکلات متعددی همچون جنگ، فقر، فرهنگ‌زدایی و کژفهمی درک متقابل در برداشته است [۵۷ و ۳۷]. دلوز^۲ و گاتاری^۳ نیز با طرح مفهوم ریزوم^۴ به انتقاد از منطق دوقطبی، وحدت‌گرایانه و حرکت‌های تک‌بعدی برخاسته و به ارائه اندیشه‌ای می‌پردازند که معطوف به تکثرهاست. دو اصل اتصال^۵ و ناهمگونی^۶ بیان می‌کند که هر نقطه از ریزوم می‌تواند - و باید - با یکدیگر متصل شود. مدل ارتباطی ایشان ریزومورفیک یعنی انشعاب در همه جهات است [۵۸]. برخی دو قطبی‌سازی‌هایی که تبعات زبان‌آوری در جوامع به وجود آورده‌اند می‌توان در زیر اشاره نمود:

هرچند که در پاره‌ای موارد تلفیقی از این امر نیز صورت می‌گیرد. رسانه‌ها برای ادامه‌ی حیاتشان با انتخاب موضوعاتی جذاب، مخاطبان خود را گسترش می‌دهند و ترویج دو قطبی‌سازی‌ها یکی از این شیوه‌های جذاب‌سازی است. جیانی واتیمو^۱ ناهمگونی و تنوع در تجربه ما از جهان را مشکلی هرمنوتیکی می‌داند که باید با ایجاد حس تداوم بین حال و گذشته حل شود. غلبه بر مسائل با امکان چرخش در درون خود چارچوب‌سازی نهفته است. چنین چرخشی به معنای تعمیق ذات فناوری است، نه از بین بردن و ترک آن [۲۴]. عدم توجه به تفاوت‌های فرهنگی و تأکید بر یکسان‌سازی انسان‌ها و عدم درک دیدگاه‌های ناهمگن

جدول ۵. نمونه‌هایی از وقایع مرتبط با دو قطبی‌سازی در شبکه‌های ماهواره‌ای و اجتماعی

شرح	واقعه
تیری آنری ^۷ ، ملی‌پوش سابق فرانسه اعلام کرد که در اعتراض به عدم اقدام مسئولین رسانه‌ها در مورد دارندگان حساب‌های ناشناس که در ترویج نژادپرستی آنلاین مقصر هستند، حساب‌های خود را در شبکه‌های اجتماعی غیرفعال خواهد کرد. آنری، مهاجم سابق آرسنال و بارسلونا، پانزده میلیون دنبال کننده در فیس‌بوک، اینستاگرام و توییتر دارد [۵۹].	نژادپرستی
شبکه‌ای به نام «کلمه» به منظور اختلاف‌افکنی و تحریک اهل سنت به نفع فرقه‌ی منحرف وهابیت آغاز به کار کرده است [۶۰]. فیلم ال سید ^۸ از مسلمانان به‌عنوان مظهر شومی و خطر تهدیدکننده و مهاجمان ضد تمدن تأکید می‌کند [۶۱].	دینی و مذهبی
در چارچوب هفته هفدهم لیگ برتر فوتبال مصر، تماشاگران تیم المصری به بازیکنان الاهلی حمله کرده و با تماشاگران حریف درگیر شدند که بر اساس اعلام تلویزیون دولتی مصر این درگیری‌ها به کشته شدن دست‌کم ۷۶ تن و زخمی شدن بیش از هزار تن دیگر انجامید و ۴۷ تن نیز در این رابطه دستگیر شدند [۶۲].	ورزشی
بیش از پنج هزار نفر از هواداران حزب ملی‌گرای ترکیه حرکت ملی در شهر «آکسارای» به ساختمان حزب چپ دموکراتیک خلق حمله‌ور شدند که منجر به بروز درگیری شد و ۳۸ نفر زخمی شدند [۶۳].	سیاسی

موجود در جامعه و شناخت علمی و عقلانی نسبت به تفاوت‌های جنسیتی، مذهبی، فرهنگی، سیاسی، ورزشی، از استفاده ابزاری رسانه‌ها از این تمایزات انتقاد می‌نماید چراکه افراد ضمن پذیرش تفاوت‌ها، باید به تشابهات یکدیگر به‌عنوان یک انسان که دارای وجوه مشترکی در حیات آزادانه و خردمندانه و دارای احساس توجه نمایم؛ و این نگرش نه تنها پلورالیسم مدنظر خود پست‌مدرن‌ها را رد نمی‌کند بلکه مکمل آن‌ها محسوب می‌گردد. نظام تربیتی با معطوف ساختن توجه انسان به واقعیت‌های موجود و جدا از هیاهوی رسانه‌ای او در جبهه‌گیری‌ها و سیاه‌نمایی بزرگ‌نمایی از او می‌خواهند اندیشمندان و منتقدان با حساسیت نسبت به اهداف پیدا و پنهان رسانه‌ها مسائل را دنبال کنند و از نگرش متعصبانه و

شناخت مسائل متعددی نظیر آنچه ذکر شد و جایگاه رسانه‌ها در ترویج و برجسته‌سازی تفاوت‌ها به‌گونه‌ای که مخاطبان در جهان‌نگرشی متمایز از یکدیگر قرار گیرند و پذیرش فرد به گروه مقابل برایشان ممکن نگردد حاکی از بحرانی بودن شرایط اجتماعی طرح‌سیطره رسانه‌هاست. روند که ابعاد مختلف اجتماعی و موضوعات حساس فردی را از قلم نیفتاده است تا بانفوذ مخاطبان بیشتر منفعت بیشتری عایدشان گردد نگرش پست‌مدرن از ریشه با این نوع نگرش دو قطبی‌سازی در تمامی ابعاد آن مخالف است؛ و اندیشه از بین بردن تقابل‌های دوگانه و تمایزها و آشتی تضادها را سرلوحه کار خویش قرار داده است. نظام تعلیم‌وتربیت ضمن توجه دادن افراد به تکثرهای

¹ Gianni Vattimo

² Deleuze

³ Guattari

⁴ Rhizome

⁵ connection

⁶ heterogeneity

⁷ Thierry Henry

⁸ El Cid

ارزیابی شوند که رسانه‌ها در جهت تحکیم یا تضعیف کدام قدرت قرار دارد.

پیرامون رسانه و تأثیرات آن جهت‌گیری‌های مختلفی مطرح شده که در این میان با توجه به درک انتقادی پست‌مدرنیست‌ها از فضای رسانه‌ای پژوهش حاضر به تحلیل انتقادی کارکرد رسانه با عینک پست‌مدرنیستی پرداخته است. ابتدا گذرا به فضای فلسفی، فرهنگی پست‌مدرن اشاره شده است و سپس مباحث رسانه‌ای و نهایتاً استلزامات تربیتی آن تبیین شده است.

پست‌مدرنیسم، جریان فکری فرهنگی اجتماعی و هنری است که در دهه شصت در فرانسه اوج گرفت. ژان فرانسوا لیوتار در کتاب وضعیت پست‌مدرن به جنگ با کلیت و نفی فراروایت می‌رود. پوزیتیویسم منطقی به‌عنوان یک کلان روایت نفی می‌شود تا جایی که پل فایرابند^۱ اذعان می‌دارد که خود علم نیز چیزی بیش از یک ایدئولوژی نیست [۶۴].

صیوروت و دگرگونی در بحث هستی‌شناسی جلوه‌گری خاصی می‌یابد. بودریار با ذکر نمونه‌های متعددی از جمله رسوایی واترگیت^۲ دیزنی لند^۳ و جنگ خلیج نتیجه‌گیری می‌کند که ما با ناپدید شدن معنا و واقعیت مواجه هستیم زیرا واقعیت از طریق رسانه‌ها گم می‌شوند. تصاویر از طریق تصاویر و خبر به‌وسیله عوامل رسانه‌ای - نه حقایق بیرونی - خلق می‌شوند. پیوند دال و مدلول سست شده و زمان پساساختارگرایی فرارسیده است. کریستوا^۴ به تمایز بین متن ظاهری و متن زایشی می‌پردازد و معتقد است برخلاف مدرن که با متن سروکار داریم در پست‌مدرن با دو مفهوم بینامتنیت^۵ و جایگشت^۶ [۶۵] مواجه هستیم. تعریف دکارتی از انسان به‌عنوان فاعل شناسا، من عقلانی، آزاد و مختار با چالش‌های متعددی مواجه می‌گردد. انسان به‌عنوان سوژه، تابعی از عوامل متعددی از جسم، جنسیت، زبان، فرهنگ، تمدن و ناخودآگاه است و خود منسجم و یکپارچه‌ای را نمی‌توان برای او متصور کرد.

لیوتار تغییر جایگاه اطلاعات متأثر از تحولات فناوری اطلاعات را بررسی نموده و معتقد است همان‌گونه که کمی‌گرایی متأثر از پوزیتیویسم علم را به معنای محدود عینیت‌گرایی در نظر می‌گیرد، رسانه‌ها نیز با ارائه لایه‌های ظاهری اطلاعات نمی‌توانند همه زوایای پدیده را نشان دهند. منحصر دانستن جهان در حصار رسانه دیداری و شنیداری،

بدون تعقل و برخورد‌های عاطفی و هیجانی نسبت به موضوعات خودداری نمایند. تضادها و تقابل‌های افراد فرهنگ‌ها ادیان جنسیت و قدرت قدمت طولانی دارد اما رسانه‌ها نیز از این گرایش افراطی انسان غافل نمانده‌اند و با تاکتیک‌های نظیر کلیشه‌سازی و اقناع برچسب زدن بر تنوع اختلافات دمیدند؛ که برخی از نمونه‌های آن‌ها ذکر شد. تنوع مبادی اطلاعاتی آشنایی با فنون کلیشه‌سازی و اقناع و نگاهی منتقدانه به پیام‌های رسانه‌ای در تربیت افراد برای مواجهه با دنیای نوین اطلاعاتی ضرورت دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای نوین گسترش فناوری اطلاعات به‌گونه‌ای است که در جای‌جای زندگی انسان جلوه‌گری آن مشهود است رسانه‌ها در عین حال که توانسته‌اند توسعه اطلاعات لحظه‌ای را منجر شوند بر زندگی انسان سیطره پیدا کرده و پیامدهایی را به همراه داشته‌اند. مجموع یافته‌ها و تحلیل‌های انجام‌شده در موضوع حاضر گویای در هم تنیدگی موضوع رسانه با مسائل مبتلابه تعلیم و تربیت است؛ از این رو نقطه عطفی برای آغاز پژوهش‌های متعددی پیرامون رسانه از زوایای گوناگون شده است. ضرورت پژوهش با رویکردی فلسفی - تربیتی در حوزه رسانه جلوه‌گری خاصی دارد؛ چراکه هر نقد، بررسی و راهکاری، خود وابسته به بنیان‌های فلسفی است که شاکله تربیتی‌اش را بر آن بنا نهد.

امروزه نقش مستقیم و غیرمستقیم رسانه‌ها در تعلیم و تربیت بر کسی پوشیده نیست. به‌عنوان یک نمونه، در سال ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ جهت کنترل اپیدمی جهانی کرونا سازمان‌های بهداشتی تجمعات خطرآفرین را محدود و ممنوع اعلام نمودند. بر این اساس بسیاری مدارس و دانشگاه‌ها در سراسر جهان از فضای رسانه‌ای برای برگزاری کلاس‌های غیرحضورى بهره گرفتند. از سوی دیگر غوطه‌وری در انبوه اطلاعات فضای رسانه‌ای، فرصت‌های تربیتی خانواده‌ها، مدارس و برخی نهادهای اجتماعی را محدودتر کرده است. فوکو با متمرکز ساختن اندیشه‌های خود پیرامون قدرت و تأثیر آن در دانش و اجتماع به شکاف لایه‌های پنهانی این موضوع پرداخته است. اگر رسانه را به‌عنوان یک پدیده اجتماعی در نظر بگیریم باید سازوکار نهادهای قدرت و روابط متقابل آن در مدیریت رسانه، ایدئولوژی حاکم و القائات آن

^۱ Feyerabend

^۲ Watergate scanda

^۳ Disneyland

^۴ Kristeva

^۵ intertextuality

^۶ trasposion

کارکرد رسانه‌های متعدد و متنوع چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ سرگرمی، پر کردن اوقات فراغت، شغلی یا تحصیلی و آموزشی، توسعه روابط اجتماعی و افزایش اطلاعات تخصصی، از جمله این موارد می‌باشند.

در فضای رسانه‌ای کنونی امکان تولید، انتقال و دریافت لحظه‌ای اطلاعات برای طیف وسیعی از مردم فراهم شده است. در این فضای به‌ظاهر گفتمانی آزاد، به‌دنبال انبوه اطلاعات نوعی ابزارمندی انسان و بردگی نوینی همراه با باورمندی به فضای رسانه‌ای برای وی به وجود آمده است. نظام تعلیم و تربیت با ترغیب مخاطبان به داشتن دیدگاهی نقادانه نسبت به خود رسانه‌ها و محتوای آن‌ها از مخاطبان باید بخواهد سؤالاتی اساسی پیرامون موضوعات مطرح شده بپردازند. سؤالاتی از قبیل این‌که: چرا پیام مذکور تولید و منتقل شده است؟ پیام‌های آشکار و پنهان آن‌ها چیست؟ و منافع چه گروه‌هایی را تأمین می‌کنند؟ به‌بیان دیگر فرد با ساختار شکنی دریدایی به کشف حجاب آن‌ها می‌پردازد.

دنیای الکترونیک آن‌قدر واقعی شده است که به‌سادگی نمی‌توان عنوان فضای مجازی را برای آن بکار برد؛ زیرا پاره‌ای مواقع همین فضا واقعی‌تر از واقعیت جلوه‌گری می‌نماید. به‌عنوان نمونه سرگرمی، کسب و کار، ابراز وجود و تعاملاتی که در این فضا صورت می‌گیرد برای انسان نوین امری ضروری قلمداد می‌شود. انتقاد بودریار از جایجایی نمود و وانمود یادآور تمثیل مشهور غار افلاطون و فرورفتن اصحاب غار در پنداری عمیق و مطلق است که فکر وارستگی از پارادایم حاکم بر ذهن و اندیشه، نیز مطرود می‌گردد. بودریار ابهام و عدم قطعیت در خصوص میل، انتخاب، عقیده و اراده را حاصل زیست محیط رسانه‌ای می‌داند که عملاً انسان را به سکوت محکوم می‌کند. پیام در بافت یک رسانه انتقال می‌یابد و رسانه‌ها نشانه‌هایی به نمایندگی از واقعیت در قالب‌هایی نظیر متن، تصویر و صوت انتقال می‌دهند. همچنین در جریان ارسال تا دریافت پیام ایدئولوژی رسانه‌ها و الگوریتم‌های آن‌ها نقش دارند. آگاه ساختن افراد نسبت به این مسئله در تعلیم و تربیت امروزی ضرورتی مشهود است. یافته‌های پژوهش حاضر، نمایانگر نتایج مشابهی با پژوهش‌های ریاحی نسب و اکبرپورزنگلانی [۶۶] با عنوان بررسی مفهوم پست مدرنیسم و تأثیر آن بر فرهنگ و رسانه، اخلاق و ارزش‌های تعلیم و تربیت و همچنین مقاله رویکرد پست‌مدرنیستی به رسانه نوشته محمدی شکیبیا و منصورکیایی [۱۲] است. تحقیق هنر و حقیقت رسانه در روزگار پست‌مدرن نیز که بوسیله منصوریان [۱۳] انجام شده و به نقد پست‌مدرن از رسانه توسط ژان بودریار پرداخته، مضامین استنباطی پژوهش را تایید می‌نماید. وی در نتیجه‌گیری خود بیان می‌نماید که

غفلت از بسیاری حقایق این جهان از جمله متافیزیک در بر خواهد داشت. هرچند رسانه‌های نوین مرز بین فرستنده و گیرنده را تغییر دادند و تعاملات چند سویه را ممکن ساخته‌اند با این‌وجود باید هوشیار بود که خود این تعاملات در یک حصار رسانه‌ای با ظرفیت محدود، انتقال‌گزینشی از وجوه اطلاعات صورت می‌پذیرد. کاربرد بی‌رویه رسانه‌ها و ورود حجم‌های از اطلاعات به ذهن مخاطب، فرصتی برای رشد شکوفایی و خلاقیت وی فرو نمی‌گذارد و پذیرش یک‌سویه را طلب می‌نماید. آموزش استفاده هدفمند و زمانمند از رسانه‌ها از مضامین مهم تربیتی این بخش محسوب می‌گردد.

تعلیم و تربیت مدنظر پست‌مدرنیست‌ها، تربیتی چند فرهنگ‌گراست که متری تحمل شنیدن صداها، گوناگون را کسب می‌نماید. رویکرد پلورالیستی رسانه در حوزه تولید، انتقال و مصرف محتوا کارکرد تربیتی ارزشمندی جهت جلوگیری از تعارضات و تنش‌های متأثر از چند قطبی‌سازی رسانه‌ای دارد. رسانه‌ها باید ضمن توجه به فرهنگ‌های گوناگون می‌توانند به ارائه دیدگاهی وسیع‌تر برای زیست-جهان مخاطبان داشته باشند. برآیند مباحث فوق حاکی از نگاه تربیتی منتقدانه و شالوده‌شکنانه در جهت وارستگی از فضای موجود رسانه‌ای در سیمای پست‌مدرن است. پژوهش حاضر، با رویکردی فلسفی، مضامین تربیتی جهت پذیرش دیگری و رهایی از جمود فکری مدرنیستی در جهان الکترونیکی تشریح شده است که قابل‌استفاده برای دغدغه-مدان تعلیم و تربیت در این حوزه است.

پژوهش حاضر با بررسی آثار و اندیشه‌های تعدادی از برجستگان پست‌مدرن ابتدا به استخراج مهم‌ترین مضامین پست‌مدرن در نوع نگاه به رسانه پرداخته است. سپس به تحلیل انتقادی نمونه‌هایی از تولیدات رسانه‌ای که فقط برای ذکر نمونه از هزاران موارد موجود پرداخته و با بررسی مضامین مطرح‌شده، برخی از مهم‌ترین راهکارهای تربیتی که می‌توان در حوزه تربیت رسانه‌ای بیان نمود، عبارتند از یک با فراگیری رسانه‌های مدرن و توسعه آن در سراسر جهان برخوردهای متنوعی در برخورد با رسانه‌ها شکل گرفت رویکرد طرد و مبارزه جذب و استفاده حداکثری و رویکردی میانه‌رو در بهره‌گیری از رسانه‌های نوین از جمله این موارد می‌باشد کاربرد نقادانه اطلاعات نمایانگر جبهه پست‌مدرنیستی به رسانه‌هاست. بدین منظور والدین و مربیان از متریان می‌خواهند بهره‌گیری هوشمندانه و نقادانه‌ای از رسانه‌ها داشته باشند، چرا که رسانه‌ها در بردارنده‌ی ایدئولوژی هستند و موجب تأثیرگذاری روی افکار آن‌ها می‌شوند. ابتدا باید افراد از خود بپرسند چرا من از رسانه استفاده می‌کنم؟ بهره‌گیری از رسانه چه خلایق از زندگی من پر می‌کند؟

تشخیص اطلاعات مفید و کارآمد شده است و کژ فهمی های بسیاری را به دنبال داشته است. مهم ترین راهکار تربیتی در این بخش بهره گیری هدفمند و زمانمند است، چراکه پرسه زنی بی هدف در جهان رسانه ای و حضور در کانال های متعدد، مشاهده کلیپ های گوناگون و وابستگی به بازی های اینترنتی نه تنها سودی برای افراد ندارد بلکه هدر رفت زمان، توان و سرمایه را به دنبال دارد.

۴- متأسفانه خاصیت جذابیت رسانه بر ارزشمندی آن سبقت گرفته است. به عنوان مثال شبکه های تلویزیونی سرگرم کننده عموماً پرمخاطب ترین شبکه ها و شبکه های آموزشی و اعتقادی از نظر مراجعه بازدیدکنندگان، در جایگاه بسیار پایینی قرار می گیرد. در تلفن همراه نیز وضعیت مشابهی حاکم است و بهره گیری برای حضور در کانال ها و مشاهده ویدیوهای سرگرم کننده و شرکت در بازی های آنلاین به مراتب از پیگیری اخبار علمی - فرهنگی طرفداران بیشتری دارند. معمولاً تیتراژهای جنجال های سیاسی و ورزشی و بخش حوادث هر چند کاملاً غیر ضرور اما پرزرق و برق، مشتریان بیشتری دارد. بنابراین **دومین** راهکار تربیتی در این بخش تمایز بین اطلاعات مفید و ضروری و اطلاعات جذاب می باشد.

۵- رسانه های گوناگون ضمن مخاطب شناسی و آشنایی با فنون جذب و اقناع مخاطب سعی در ساخت زیست جهان فکری مخاطب داشته اند و تصورات وی را شکل داده اند. جمع آوری اطلاعات از دریچه های گوناگون، صحت سنجی اخبار و اطلاعات، عدم وابستگی و محدودیت یک رسانه خاص در کسب اطلاعات و نگاه به جهان از جمله راهکارهای تربیتی محسوب می گردد. افراد با تحلیل، ارزیابی و توجه به ابعاد تغییرات نگرشی، شناختی و روانی - حرکتی خود که رسانه ها در ایجاد آن نقش آفرین بوده است، می توانند از حصارهای ایجاد شده رسانه رهایی یابند. برخی رسانه ها با سپاهنمایی قومی، ملی، مذهبی و ترویج تعصبات و نهایتاً بروز خشونت ها و آشوب ها و اعتراضات به صورت مستقیم و غیرمستقیم به کنترل جهان می پردازند. در این میان لازم است پرسش هایی از این قبیل مطرح شوند: مدیران رسانه ها چه کسانی هستند؟ چرا این پیام ها را انتقال می دهند؟ قبول یا رد نگرش های رسانه مدنظر منفعت چه کسانی را تحکیم می بخشد و منافع چه گروه هایی را به خطر می اندازد؟

۶- راهکار بعدی به نقش کلیدی والدین در تربیت رسانه ای فرزندان بازمی گردد. لازم است والدین که بر

رسانه با اغواسازی مخاطب و واداری او به سکوت و انفعال و خنثی سازی ارزش ها فرد را در خود هضم و وی را به یک واسطه و رسانه تبدیل می کنند. برخی مهم ترین نتایج تربیتی تحلیل حاضر عبارتند از:

۱- فرزندان باید فرا گیرند با توجه به نوع هدفی که دارند از رسانه های مرتبط با آن هدف و متناسب با سن خود استفاده نمایند چرا که ذات رسانه هم در سخت افزار و هم در نرم افزار کارکرد تربیتی دارد انتخاب رسانه نامناسب فرد را در دنیایی از جذابیت های بصری و سرگرم کننده او غوطه ور می سازد و او را از اهدافش دور می سازد. رسانه های متعدد با بهره گیری از فنون اقناعی و کلیشه سازی به پشتیبانی گردانندگان قدرتمند مهندسان تحلیلیگر و هوش مصنوعی به خلق و تحکیم زیست جهان شناختی و نگرشی مخاطبان خود می پردازند و اگر مخاطبی بخواهد ضمن بهره گیری از رسانه با این زیست جهان مبارزه کند، نتیجه مبارزه و روبرو شدن در این جنگ نابرابر قطعاً شکست مخاطب و پذیرش سلطه رسانه است زیرا ذهن انسان دارای محدودیت تحلیلی می باشد راهکار تربیتی مناسب جهت جلوگیری از این محکوم شدن و مغلوب شدن برای کنترل و ارزیابی زمان بندی در بهره گیری از رسانه است.

۲- تربیت رسانه ای مطلوب بدون تصور رسیدن مخاطب به تولیدکننده رسانه ای امکان پذیر نیست. چراکه تربیت واقعی در صحنه عمل تحقق می یابد به همین منظور اولیا و مربیان ضمن برگزاری دوره های آموزشی لازم در زمینه های مختلف از مخاطبان بخواهند خبرنامه، پایگاه خبری، سفرنامه تصویری، پادکست صوتی، تیزر تبلیغاتی، کلیپ آموزشی و مستند کوتاه، تولید کنند تا با انواع فنون تولیدات رسانه ای در عمل آشنا شوند و آن را تحلیل و نقد و ارزیابی نمایند. نقد گروهی کلاسی با حضور معلم توانمند متخصص حوزه رسانه، می تواند از یکی از راهکارهای مهم و مؤثر در این حوزه باشد. نشست خانوادگی کلاسی یا گروه های دوستانه در مورد فیلم و شبکه های اجتماعی، کاملاً مؤثر است. همچنین نقش الگویی خانواده و تحکیم روابط عاطفی بین اعضا می تواند در بهره گیری از رسانه ها جهت دهی ارزیابی و نقد رسانه به عنوان اصلی ترین رکن تربیت رسانه ای محسوب می گردد.

۳- در عصر حاضر، رشد رسانه ها انتقال لحظه ای اطلاعات را به دنبال داشته است. اگر در گذشته بی اطلاعی، ناشی از کمبود اطلاعات بود؛ امروز بی اطلاعی محصول پدیده وفور اطلاعات است که همچون حجابی مانع فهم و

7- Celik I, Muukkonen H, Dogan S. A model for understanding new media literacy: Epistemological beliefs and social media use. *Library & Information Science Research*. 2021 Oct 1;43(4):101125.

8- Purtilo-Nieminen S, Vuojärvi H, Rivinen S, Rasi P. Student teachers' narratives on learning: A case study of a course on older people's media literacy education. *Teaching and Teacher Education*. 2021 Oct 1;106:103432

۹- فانی، حجت‌الله. دلالت‌های تربیتی دیدگاه پست مدرنیستی لیوتار و نقد آن. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی ۱۳۸۳؛ ۳(۹): ۶۶-۸۷.

۱۰- جاویدی کلاته جعفرآبادی، طاهره، عالی، مرضیه. مبانی انسان‌شناسی پست مدرنیسم و دلالت‌های تربیتی آن. فصلنامه آینه معرفت ۱۳۸۹؛ ۸(۲۳): ۱۶۵.

11- Kahraman AD. Relationship of modernism, postmodernism and reflections of it on education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2015 Feb 12;174:3991-6.

۱۲- محمدی شکیبا، عباس، منصورکیانی، ناصر. رویکرد پست‌مدرنیستی به رسانه. پژوهش‌های ارتباطی ۱۳۸۴؛ ۴(۴۱): ۱۶۲.

۱۳- منصوریان، سهیلا. هنر و حقیقت رسانه در روزگار پست مدرن، بررسی رسانه به مثابه تولیدکننده وانمایی از منظر ژان بودریار. فصلنامه کیمیای هنر ۱۳۹۳؛ ۲(۸): ۷۲-۵۹.

14- Baya A. Post-postmodernism: Automodernity and its relevance to understanding contemporary media audiences. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2013 Jan 28;71:154-9.

15- Mohajan HK. Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of economic development, environment and people*. 2018;7(1):23-48.

16- <https://plato.stanford.edu/entries/critical-theor>

۱۷- باقری، خسرو. رویکردها و روش‌های تحقیق در فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. ۱۳۹۰.

۱۸- سمیعی، علی، طاهری، علی. بررسی سازوکارهای ارتباطی پست مدرن در فیلم آرایمر. مطالعات رسانه ای ۱۳۹۹؛ ۲(۱۷): ۶۳-۷۲.

معاشرت و گروه‌های دوستی فرزندان خود باید نظارت داشته باشند. این نظارت محدود به جهان فیزیکی نمی‌شود و جهان رسانه‌ای فرزندان نیز در بر می‌گیرد. ایده تلفن همراه خانواده‌گی به‌عنوان امانت در دست فرزندان می‌تواند ایده مناسبی به‌نظر برسد. در کانون خانواده رمزگذاری گوشی و عدم اطلاع از پسورد گوشی معنای خاصی ندارد. همچنین ایجاد محیط مساعدی برای مطالعه کتاب جهت بهره‌مندی از زمان می‌تواند اثربخش باشد.

۷- در نهایت یکی از کارآمدترین پیشنهادات در عرصه تربیت رسانه‌ای، تنزل جایگاه حاکمیت رسانه بر اندیشه است، زیرا رسانه‌ها یک ابزار دست ساخته بشر برای انتقال اطلاعات و ارائه محتوای سرگرم‌کننده است که فقط در زمان‌های مشخص و محدودی برای رفع نیازهای مشخص و هدفمندی به سراغ آن باید رفت. بدین منظور با تقویت فعالیت‌ها و معاشرت‌های حضوری نظیر عمق بخشیدن به روابط عاطفی اعضای خانواده، انجام دید و بازدیدهای دوستانه و خانوادگی، حضور فعالانه در برنامه‌های ورزشی، فرهنگی و مذهبی و شرکت در کلاس‌های آموزشی مهارت‌آموزی به‌صورت حضوری احساس خلأ کمتری در فرد برای حضور در دنیای رسانه‌ای نظیر گروه‌ها و کانال‌های متعدد شبکه‌های اجتماعی و مشاهده‌ی انواع فیلم‌ها ایجاد نمود.

منابع

- ۱- کهوند، محمد. شبکه عنکبوتی. قم: ذکر، ۱۳۹۵.
- 2- Vendemia MA, Coduto KD. Online daters' sexually explicit media consumption and imagined interactions. *Computers in Human Behavior*. 2022 Jan 1;126:106981.
- 3- Wang L, Liu X, Liu ZZ, Jia CX. Digital media use and subsequent self-harm during a 1-year follow-up of Chinese adolescents. *Journal of affective disorders*. 2020 Dec 1;277:279-86.
- 4- De Franco, Chiara. The Media and Postmodern Conflict. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.
- 5- Bell, Daniel. *The Future of Technology*. Ministry of Foreign Affairs: Printing and Publishing Center. 2023.
- ۶- سلیم، حجت، طباحی ممقانی، جواد، بابایی، رامین. تربیت رسانه‌ای؛ کارکرد ویژه رسانه‌های جمعی اسلامی. دوفصلنامه اسلام و علوم اجتماعی ۱۴۰۰؛ ۱۳(۲۵): ۱۲۳-۱۰۱.

- ۱۹- علیزاده، ناصر، نظری انامق، طاهره. مولفه‌های پست مدرنیستی در غزلیات حافظ شیراز. زبان و ادب فارسی. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز ۱۳۹۶، ۷۰(۲۳۵): ۱۵۳-۱۷۷.
- ۲۰- فاطمی تبار، جواد. بررسی مؤلفه‌های پست مدرن. فصلنامه علمی تخصصی فرهنگ پژوهش ۱۳۹۷، ۳۶(۱۱): ۳۳-۶۴.
- ۲۱- ابویی مهریزی، محسن، خطیر پاشا، کیومرث، سلیمی، لادن. بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های مبانی پست مدرنیسم و مبانی تربیت در اسلام و اسناد بین‌المللی. پژوهش‌های روابط بین الملل ۱۳۹۹، ۳(۱۰): ۳۰۳-۳۲۵.
- ۲۲- زین العابدینی، پیام، رستم خانی، شاهین. واکاو مولفه‌های پست مدرنیسم در سینمای روی اندرسون، نشریه نامه هنرهای نمایشی و موسیقی ۱۴۰۰، ۱۲(۲۷): ۶۳-۸۳.
- 23- Toffler, Alvin. The third wave. New York: Bantam books
- 24- Aylesworth G. Stanford Encyclopedia of Philosophy, sv Postmodernism.
- 25- Nel, David. F. Information technology as an agent of post-modernism. University of Pretoria
- 26- IMDb. The Mitchells vs the Machines. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt7979580/>
- 27- IMDb. The Circle. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt4287320/>
- 28- IMDb. The Terminator. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt0088247/>
- ۲۹- بودریار، ژان. در سایه‌های اکثریت‌های خاموش. ترجمه پیام یزدان جو. تهران: مرکز؛ ۱۳۸۱.
- ۳۰- بودریار، ژان. نظام اشیاء. ترجمه پیروز ایزدی. تهران: ثالث. ۱۳۹۴.
- ۳۱- بودریار، ژان. شفافیت شیطان. ترجمه پیروز ایزدی. تهران: ثالث؛ ۱۳۹۷.
- ۳۲- نژاددادگر نازیلا، دارابی فاطمه. سواد رسانه ای در همه گیری اطلاعات حوزه سلامت. پایش. ۱۴۰۲؛ ۲۲(۳): ۳۵۸-۳۵۵.
- 33- Postman N. Amusing ourselves to death: Public discourse in the age of show business. Penguin; 2005 Dec
- 34- Postman N. Technopoly: The surrender of culture to technology. Vintage; 2011 Jun 1.
- 35- Baudrillard J. The consumer society: Myths and structures. Sage; 2016 Dec 13.
- ۳۶- بودریار، ژان. آمریکا. ترجمه عرفان ثابتی. تهران: ققنوس؛ ۱۳۸۴.
- ۳۷- لیوتار، ژان فرانسوا. وضعیت پست‌مدرن: گزارشی درباره دانش. ترجمه حسینعلی نوذری. تهران: گام نو؛ ۱۳۸۰.
- ۳۸- لیوتار، ژان فرانسوا. نا انسانی: تأملاتی در باب فلسفه زمان. ترجمه محمدعلی جعفری و روزبه صدرآرا. تهران: مولی؛ ۱۳۹۳.
- 39- Duignan, Brian. Postmodernism. Encyclopedia Britannica. In.
- 40- IMDb. The Truman Show. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt0120382/>
- 41- IMDb. The Matrix. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt0133093/>
- 42- IMDb. Inception. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt1375666/>
- 43- IMDb. Source Code. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt0945513/>
- ۴۴- فوکو، میشل. مراقبت و تنبیه. ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده. تهران: نی؛ ۱۳۷۸.
- ۴۵- بودریار، ژان. جامعه مصرفی: اسطوره‌ها و ساختارها. ترجمه پیروز ایزدی. تهران: ثالث؛ ۱۳۸۹.
- ۴۶- بودریار، ژان. روح تروریسم. ترجمه کامران برادران رزاز و سعید شریفی. تهران: چترنگ؛ ۱۳۹۴.
- ۴۷- لیوتار، ژان فرانسوا. تعریف پسامدرن برای بچه‌ها. ترجمه آدین حسین‌زاده. نشر ثالث. ۱۳۸۴.
- 48- Reuters. (2018). reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-facebook-idUSKCN1GO2PN>
- 49- Theverge. How YouTube helps flat-earthers organize. Retrieved from <https://www.theverge.com/interface/2019/2/20/18232524/>.
- 50- Mehrnews. Instagram deleted the posts "They are afraid of your photo too "

65- Kristeva J. *Desire in language: A semiotic approach to literature and art*. Columbia University Press.

۶۶- ریاحی نسب، مریم، اکبرپورزنگلانی، محمدباقر. بررسی مفهوم پست مدرنیسم و تأثیر آن بر فرهنگ و رسانه، اخلاق و ارزش‌های تعلیم و تربیت دانش آموزان. ششمین همایش بین المللی مطالعات اجتماعی و تربیتی در جهان اسلام، تهران؛ ۱۳۹۹.

51- Nwaomah SM. The threat of pluralism, postmodernism, and dual allegiance to the development of biblical spirituality in Africa. *Journal of Adventist Mission Studies*. 2017;13(1):66-82.

۵۲- صادقی فسایی، سهیلا و پروایی، شیوا. بازنمایی روابط خانوادگی در فیلم‌های اصغر فرهادی با رویکرد آسیب‌شناختی (چهارشنبه سوری، درباره‌الی... و جدایی نادر از سیمین)، نشریه جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، ۱۳۹۶، ۹(۱)، ۲۹-۵۲

53-[https:// films. tarikhema. Org / documentary/ ancient/ greece/ 300/ Movies/ 133.html](https://films.tarikhema.Org/documentary/ancient/greece/300/Movies/133.html)

54- IMDb. Not Without My Daughter. Retrieved from <https://www.imdb.com/title/tt0102555/>

55- Mobinmedia. Victoria Series Review. Retrieved from <https://mobinmedia.ir/2480>

۵۶- باغبانین، سیده زهرا، قادری، مصطفی، علی عسگری، مجید. درآمدی بر چیستی، انگاشته‌های سواد انتقادی از منظر فریره، دلالت‌ها، نقدها و ارتباط آن با رشته مطالعات برنامه درسی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری ۱۴۰۰؛ ۱۸(۲): ۳۴-۱۳

۵۷- بودریار، ژان. وانموده‌ها و وانمود. ترجمه پیروز ایزدی. تهران: ثالث؛ ۱۳۹۷.

58- Deleuze, Gilles., & Guattari, Felix. *A Thousand Plateaus* (B. Massumi, Trans.). Minneapolis: university of Minnesota press.

59- aljazeera. Football star Thierry Henry to quit social media over racism. 2021. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/2/6>

60- Tebyan. Behind the scenes of the kalameh network. Retrieved from <https://article.tebyan.net/182824/>

61- Farsnews. El Cid is an anti-Islamic and Arabic film. Retrieved from <https://www.farsnews.ir/news/8805210753>.

62- Tarek S. Egypt military rulers accused of instigating Port Said disaster. *Ahram Online*. 2012 Mar;25.

63- Irna. Clashes between supporters of the two parties in Turkey left 38 people injured. Retrieved from <https://www.irna.ir/news/81074849>.

64- Feyerabend, Paul. *Against method*: Verso.